

מדברים תכל"ס

בית הספר התיכון **שבח מופת**, השוכן בלב אזור המסחר והתעשייה הקלה של דרום תל-אביב, נצרב בתודעת הציבור בעקבות אסון הפיגוע בדולפינריום ביוני 2001 שגבה חייהם של שבעה מתלמידיו. לציון הדרך המזעזע הזה היתוסף לאחרונה ציון דרך אחר, חיובי ומרתק, המתעד תהליך ארוך של הידברות בין מורים עולים מרוסיה למורים ותיקים. המפגש הבינתרבותי הייחודי הזה בבית הספר, אחת לשבוע במשך שנה, היה כה פורה ומעשיר עד שיזמי הפרויקט החליטו לתעדו במדויק בספר "שיח מלב המבוכה" כדי שעוד רבים אחרים יזכו גם הם ללמוד וליישם

לא למורים בלבד...

שרון כץ

מעטות הן ההזדמנויות למורים בישראל לקחת חלק בתהליכים וביוזמות שיש בהם כדי להעשיר ולהאיר את מלאכתם החשובה, כמו גם את עצמם. מרתון החיים הבית ספריים של מורים בישראל אינו מאפשר להם לפנות זמן מספיק לעיבוד המלאכה החינוכית הנעשית על ידיהם. העומס והשחיקה המאפיינים את מקצוע ההוראה בישראל אינם מותירים זמן, סבלנות, ואפילו נכונות מצדם של המורים לעסוק בזמן איכות חינוכי, היינו, להרהר בהשקפת עולמם החינוכית, בתהליכים חינוכיים שהם חווים במסגרת עבודתם, ובדינמיקה המורכבת של הקשר שלהם עם תלמידיהם ועם מורים עמיתים בבית הספר.

קומץ מורים מבית הספר **שבח מופת** בתל-אביב זכו בפריזוילגיה שוברת שגרה והשתתפו בתהליך קסום של דיאלוג מעצים ומפרה, שתרם להבנת העבודה החינוכית הנעשית על ידיהם בין כותלי בית הספר, אך, יותר מכך, תרם ליכולתם להכיר את עצמם ואת תפקודם בסיטואציות שונות.

שנים עשר מורים ישראליים מבית הספר, מחציתם עולים דוברי רוסית, מחציתם ישראלים ותיקים, הסתגרו בחדר פעם בשבוע למשך שנה כדי להכיר זה את זה מעבר לסטריאוטיפים. הם שוחחו על מגוון רחב של נושאים: מזיכרונות מגן הילדים דרך עיסוק בדמות המתבגר עד היחס לשואה. המפגש היה תובעני וטעון, אך המורים הצליחו להתגבר על מכשולי הזרות והשונות. הם אף ביקרו יחד ברוסיה ושיתפו פעולה בבניית דרכי חינוך חדשות שיאפשרו לישראלים אחרים לחוות גם הם את הסיפוק שבמפגש בינתרבותי.

ד"ר דניאל מרום, ממכון מנדל למנהיגות, שיזם ופיתח את הפרויקט וערך את הספר "שיח מלב המבוכה" עם מיקי מילר, מורה בבית הספר, עדיין מתרגש מהתהליכים ומהתובנות שהעלה הפרויקט ומהספר "שיח מלב המבוכה", שבא באופן טבעי בעקבותיו. המעיין בספר יכול לקרוא אותו בנשימה אחת או לחלופין לבחור פרקים מתוכו. כך או כך, הספר מצליח לגרום לקורא לחשוב חינוך. זהו אינו ספר על 'רוסים', על מהגרים, או על תופעה חינוכית ייחודית אי שם בבית ספר מוזר בדרום תל-אביב. זהו ספר חברתי, המאפשר הצצה לתוך המרתפים החברתיים של ישראל היום ומזמן את הקורא לחוות חוויה, ומתוכה - להתייחס לנושא הישראליות. השיח המוצג בספר הוא ייחודי, משום שהוא אינו מתנהל במקומות רבים בארץ.

יותר מכול, מה לדעתך מלמד השיח הזה בין המורים הוותיקים לחדשים על מלאכת ההוראה בישראל? **ד"ר מרום:** "ההוראה בישראל נמצאת במצב שביר, ונקודת המוצא היא שאנו חיים היום בעידן של העדר אתוס ומשבר ערכים. כדי להתמודד עם המציאות

הזאת, חשוב בראש ובראשונה להבין כי המורים חייבים להיות שותפים בכל ניסיון לבנות חזון ישראלי. המורים אינם פקידים, הם צריכים להיות בעלי אמונה ולהביא את הנשמה לתוך העבודה החינוכית. קולם הוא הכרחי בתהליך של גיבוש אידיאל חדש לחינוך הישראלי. שנית, כדי לייצר אידיאל כזה, על המורה להמשיך וללמוד, ולא רק שיטות ואמצעים, אלא גם מטרות. עליו לעסוק בשאלה מהי דמות הישראלי הראוי. ושלישית, גם הדיבור על חינוך צריך להיות רחב הרבה יותר מכפי שהוא נעשה היום. אנו צמצמנו את החינוך לגיר, לוח, משמעת והישגים, אבל כשפותחים ומרחיבים את המושג חינוך לגבולות הנכונים לו, מגיעים גם לכל השאלות הגדולות יותר שטמונות בו."

היום, בדיעבד, עוד יותר מאשר בעת הדיונים, מרגישים המורים שהשתתפו בפרויקט כי הרוויחו חוויה מלמדת יוצאת דופן. המפגשים היו תובעניים וטעונים, אך המורים הצליחו להתגבר על מכשולי הזרות והשונות. הם העזו להיות ישירים ופתוחים ולהעלות גם את הנושאים הבעייתיים על סדר היום. הקליפות הוסרו, המחיצות נפלו ונוצרה דינמיקה מבטיחה של סיעור מוחות מעצים שהספר "שיח מלב המבוכה" מיטיב להמחישו.

טובה לבנת, מורה ותיקה בבית הספר, שהשתתפה בשיחות, תיארה את הערך המוסף שקיבלה בתהליך: "ההיכרות עם התרבות הרוסית והביקור ברוסיה סייעו לי יותר מכול להבין את עולמם של חברי המורים העולים ושל תלמידי העולים החדשים. הבנו איש את רעהו טוב יותר. המפגשים התכופים בין הצדדים תרמו לביטול הביקורתיות והשיפוטיות זה כלפי זה ויצרו תנאים לקבלה הדדית. הגענו לדרגה גבוהה מאוד של יחסי עבודה. גם ברמה היומיומית הידע שצברתי מסייע לי לבחור נכון יותר את הפעילויות לתלמידים באופן שייצרו חיבור ועניין גדול יותר. בעקבות המפגשים הפער התרבותי הצטמצם ואני גם מודעת יותר לרגישויות של הצדדים. למשל, אני מחפשת איך לחבר את החבר'ה הרוסים למורשת היהודית והישראלית מבלי לקומם אותם. היום גם המורים העולים וגם תלמידי העולים הם פחות תעלומה עבורי."

"המורים בבית הספר שבח מופת חברים אחד של השני, אבל קבוצת המורים שהשתתפו בפרויקט הם ממש כמו קרובי משפחה," פוסקת **סופיה לרנר, מורה עולה מרוסיה**, שהשתתפה אף היא בפרויקט, והיא מסכמת את החוויה בהדגשת הקרבה הגדולה שנוצרה בין המורים: "התרומה היא הדדית. אנחנו, המורים העולים, זכינו להכיר את העולם של המורים והתלמידים הישראליים, הצברים, מקרוב יותר, והם זכו להכיר אותנו."

האם אתם סבור שיש בפרויקט הזה כדי להשפיע גם על בתי ספר אחרים שאין בהם שילוב תרבותי כה מובהק?

ד"ר מרום: "בהחלט. מדינת ישראל מורכבת מחברת מהגרים שאינה מודעת לעצמה. כל אחד מאיתנו הוא סוג של תרכובת, ולהיות ישראלי פירוש הדבר להיות מסוגל לנהל את כל המרכיבים. ב'מיקרו', מדובר בדיאלוג שהתקיים בין מורים רוסים לוותיקים, אבל ב'מקרו' - הספר המסכם את הפרויקט מאפשר ללמוד באופן כללי על שיח בין אנשים שונים בחברה הישראלית. ועוד, אחד התפקידים שלנו במכון מנדל הוא להפיץ באופן רחב ככל האפשר את הרעיונות השונים אל אנשי חינוך הפועלים בשטח. אני מקווה שכל המורים שייקחו את הספר לידיהם יוכלו למצוא בו את עצמם."

מה לימד אותך הפרויקט על מנהיגות, והאם זיהית תכונות אלה גם במשתתפים בפרויקט?

ד"ר מרום: "מורה שהוא מנהיג הוא קודם כול אדם לומד, סקרן, זה המבקש ללמוד גם על נפש התלמיד, ונוסף על כך - אדם המוכן ללכת אל מעבר לתחום הנוחות שלו, ומשקיע בעצמו, מזמנו הפרטי, כדי לממש את עצמו. זהו אדם שאינו מוֹנֵע מאגו מקצועי. שמחתי לגלות כמה וכמה מורים כאלה. למשל, המורים שנסעו לרוסיה על חשבונם במטרה ללמוד על התרבות הן של תלמידיהם והן של עמיתיהם לחדר המורים הם מורים אכפתיים, בעלי ראייה ארוכת טווח, שמחפשים את הדרך להיות מורים טובים יותר."

במערכת חינוך לחוצה וחסרת משאבים כמו זו שבישראל כיצד, אם בכלל, יוכלו מורים לפנות זמן לתהליכים אלה ולעסוק בגישתם ובפרשנותם לנושאים שהתעוררו בפרויקט, כמו, למשל, כבוד לחינוך, משמעת, פתיחות, יחס לשואה?

ד"ר מרום: "אענה על השאלה הזאת בכך שאומר שני דברים סותרים. מצד אחד, המורים שהשתתפו בפרויקט הזה הגיעו למפגשים מרצונם החופשי ומתוך אכפתיות גדולה לתהליך. הם קיבלו גמול השתלמות רגיל בעבור השתתפותם ותו לא - ובכל זאת התייצבו אחת לשבוע בקביעות. אין ספק שקודם כול חייבת להיות נכונות מצד המורים לתהליכים כאלה. אך, מצד אחר, אומר שהמורים לא יכולים לעשות זאת לבדם, הם זקוקים לתמיכה של המערכות הגדולות, שצריכות לפנות מרחב מספיק למורה להיות איש מקצוע ולעבור תהליכים כאלה. לצערי, בתנאים הקיימים היום במשרד החינוך מורים לא יכולים לעשות זאת."

בסוף הספר אתם מביאים ריאיון עם מנהל בית הספר, הד"ר דב אורבך, שקובע שהחברה בישראל יכולה ללמוד מן המורים העולים מה יחס רציני לחינוך.

ד"ר מרום: "נכון. ד"ר אורבך מתאר את המחויבות של המורים העולים לעבודתם, בעוד היחס לחינוך בישראל מושפע מתרבות ה'פרטאץ'. הוא מסביר שרבים מהמורים העולים בחרו במקצוע ההוראה לא

כברירת מחדל ולא כי לא התקבלו להייטק או לעבודה באוניברסיטה, אלא מפני שייעדו את עצמם להוראה והוכשרו לכך במיוחד. להיות מורה, בעיניהם - זה כבוד גדול. עבורם, בחירתם בהוראה ממקמת אותם בחזית החברה. הם מחשיבים את עצמם לאינטלקטואלים המגשימים את ייעודם. ד"ר אורבך מביא לדוגמה את המורים לפיזיקה, שיושבים לפני השיעור ולאחריו ומנסים ללבן מה נכון, איך, למה וכיצד - דבר שהוא לא ראה שקורה בקרב מורים ישראליים. בישראל, לצערי, היחס למורה הוא צרכני, המורה הוא ספק של שירותי חינוך. ואולם, כדי להעצים את המורים ולשדרג את מעמדם של המורים, חשוב לא רק לשלם להם משכורת - אלא צריך לתת להם להרגיש שותפים מלאים לטיפוח חברה טובה יותר. יש להקשיב לקולם."

מה, לדעתך, עושה את הספר לאטרקטיבי כל כך גם לאזרח הפשוט?

ד"ר מרום: "זהו ספר חינוכי שמטלטל את הקוראים. מתועד בו התהליך הארוך והמרתק שעברו המורים. זה לא בידור ולא רומן, אפשר לקרוא אותו בחלקים, אבל בכל חלק שבו תקרא תוכל למצוא את עצמך. הפידבק שאנו מקבלים מאנשים שקראו את הספר עד כה הוא מצוין. אנשים מדווחים שהספר השפיע עליהם השפעה עמוקה. הספר מחייב את הקוראים לחשוב חינוך. בעצם, אפשר לומר שהספר הוא חינוך טהור."